

НИЙСЛЭЛИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулах дараахь хууль зүйн үндэслэл, практик шаардлага байна. Үүнд:

1992 онд батлагдсан Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Монгол Улсын төрийн дээд байгууллагууд байнга оршдог хотыг Улсын нийслэл гэнэ. Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хот мөн”, 2 дахь хэсэгт “Монгол Улсын нийслэлийн эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно.” гэж заасны дагуу Монгол Улсын Их Хурал Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийг 1994 оны 07 дугаар сарын 05-ны өдөр баталсан ба үүнээс хойш 26 жил нийслэлийн нийгэм, эдийн засгийн асуудлыг уг хуулиар зохицуулж байна.

Эдүгээ Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиас гадна Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль болон бусад 150 гаруй хуулиар нийслэлийн эрх зүйн байдал, нийслэл, дүүрэг, хорооны иргэдийн Хурал, Засаг даргын эрх хэмжээ, бүрэн эрхийг тодорхойлж байна.

Мөн Улаанбаатар хотын үйл ажиллагаатай холбоотой зарим асуудалд Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай хуулийн зүйл, заалтыг хэрэглэж байна.

Монгол Улсын нийслэлийн чиг үүргийг гүйцэтгэж байгаа онцлог нэгж болох Улаанбаатар хотод үйлчлэх эдгээр хууль тогтоомж нь өөр хоорондоо уялдаа муутай, зарим зохицуулалтууд нь давхардсан зэрэг зөрчил бий болжээ.

Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин долдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт Монгол Улсын нутаг дэвсгэр засаг захиргааны хувьд аймаг, нийслэлд, аймаг нь суманд, сум нь багт, нийслэл нь дүүрэгт, дүүрэг нь хороонд хуваагдана гэж заасан боловч Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль болон бусад салбар хуулиудад эдгээр засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжүүдийн онцлогт нь тохирсон эрх зүйн зохицуулалт, чиг үүргийг нь тодорхойлохгүйгээр аймгийг нийслэлтэй, сумыг дүүрэгтэй “адилтгах” байдлаар удирдлагын бүрэн эрхийг тодорхойлж, нийслэл хотын эдийн засаг, нийгмийн амьдралын онцлогт тохирсон эрх зүйн зохицуулалтгүйгээр явж иржээ.

Өнөөдөр хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийг батлах үеийн үзэл баримтлал, хэлэлцүүлгээс үзэхэд тухайн үед нийслэл хот цаашид ямар загвараар хөгжих, төр засагтай хэрхэн, ямар хэмжээнд харилцах, бусад орны жишиг ямар байгааг хөндсөн байдаг. Гэвч хуулиар зохицуулахдаа дээр дурдсан асуудлуудыг нэг мөр шийдвэрлээгүй, нийслэлийн удирдлагаас төрийн дээд болон төв байгууллагатай хэрхэн харилцах зарчим, эрх зүйн зохицуулалт сул болсноос тэдгээрийн эрх хэмжээ, бүрэн эрх давхцах, хийдэл үүсэх зэрэг нөхцөл байдал ажиглагдах болсон байна. Тухайлбал, Нийслэл хотын хувьд төрийн захиргааны төв байгууллага нь бодлого, төлөвлөлтийн ямар чиг үүргийг хэрэгжүүлэх, нийслэлийн удирдлага ямар асуудлыг хариуцан шийдвэрлэх талаар салбар хуулиудаар зөрүүтэй байдлаар зохицуулагдаж байна.

Үндсэн хуулийн Арван зургаадугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасанчлан нийслэлийн оршин суугчийн “эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах” эрхийн баталгааг хангах нь нийслэл хотын удирдлагын үүрэг боловч нийслэл хот нь нийгэм, эдийн засаг, санхүүгийн асуудлаа бие даан шийдвэрлэх эрх зүйн боломж зарим талаар хязгаарлагдмал байна.

Энэ нь Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль, Төсвийн тухай хууль зэрэг салбар хуулиудаар илэрхийлэгдэж байгаа бөгөөд нийслэл нь эдийн засаг, санхүүгийн хувьд харьцангуй бие даан, оршин суугчдынхаа өмнө тулгамдаж байгаа асуудлыг шийдвэрлэх эрх зүйн зохицуулалт шаардлагатай байна.

Иймд эдгээр нь Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийг шинэчлэн боловсруулж батлах хэрэгцээ, шаардлагыг бий болгож байна гэж хууль санаачлагчийн хувьд үзлээ.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван гуравдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улсын нийслэлийн эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно” гэснийг баримталсны сацуугаар Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр өөрчлөн найруулсан Үндсэн хуулийн Тавин есдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын чиг үүрэг, төсвийн харилцааны үндсийг тухайн нутаг дэвсгэрийн эдийн засаг, нийгмийн амьдралын тодорхой онцлогт нийцүүлэн хуулиар тогтоож болно” гэсэн заалтыг иш үндэс болголоо.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин долдугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн “Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж дэх улсын болон орон нутгийн зэрэглэлтэй хотын, түүнчлэн тосгоны өөрийн удирдлага, зохион байгуулалтын эрх зүйн үндсийг хуулиар тогтооно” гэсэн Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн заалтыг мөн харгалзан үзлээ.

Түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод Улаанбаатар ба дагуул хотуудыг хөгжүүлэх асуудлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр тусгасныг үндэс болголоо.

Мөн 2022 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс дагаж мөрдөх Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.2-т “Монгол Улсын нийслэл засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж болохтой холбогдсон нийтлэг харилцааг энэ хуулиар зохицуулна”, 9 дүгээр зүйлийн 9.2-т “Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хотын эрх зүйн байдлыг хуулиар тогтооно” гэж, 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн 24.1-т зааснаас бусад Монгол Улсын нийслэл Улаанбаатар хотын чиг үүргийг хуулиар тогтооно” гэж заасныг тус тус удирдлага болголоо.

Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн бүтэц, зүйл, заалтын 50-аас дээш хувьд нь өөрчлөлт орж байгааг харгалзан Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд заасны дагуу Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийг шинэчилсэн найруулгын хэлбэрээр боловсруулна.

Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн зорилт нь нийслэл хотын чиг үүрэг, түүнийг хэрэгжүүлэх эдийн засгийн үндэс, үйл ажиллагааны зарчим, удирдлагын эрх хэмжээ, нийслэл хотын удирдлагаас төрийн дээд, төв байгууллага, засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж болон бусад этгээдтэй харилцах эрх зүйн үндсийг тодорхойлоход оршино.

Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төсөл нь Нийтлэг үндэслэл, Нийслэл хот, түүний чиг үүрэг, Нийслэл хотын эдийн засгийн харилцаа, Нийслэл хотын удирдлага, түүний бүрэн эрх, Нийслэл хотын удирдлагаас бусад этгээдтэй харилцах харилцаа, Нийслэл хотын дагуул хот, хаяа тосгон, Бусад гэсэн 7 бүлгээс бүрдэнэ.

1/ Нэгдүгээр бүлэг -Нийтлэг үндэслэл:

Хуулиар зохицуулагдах эхний бүлэг харилцаа нь Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн үйлчлэх хүрээ, нийслэл хотын зохион байгуулалтын үндэс, нийслэл хотыг хөгжүүлэх бодлого, нийслэл хотын онцлогтой холбоотой харилцаа байна.

Одоогийн хүчин төгөлдөр хуулиар тодорхойлсон хуулийн зорилт, зохицуулах харилцааг өргөтгөж, нийслэл хотын эдэлбэр газар, бүсчлэлтэй холбоотой харилцааг нарийвчлан зохицуулна.

2/ Хоёрдугаар бүлэг- Нийслэл хот, түүний чиг үүрэг:

Энэ бүлэгт Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван гуравдугаар зүйлд заасны дагуу Монгол Улсын төрийн дээд байгууллага байнга оршдог нийслэл Улаанбаатар хотын хувьд хэрэгжүүлэх тусгай чиг үүргийг тодорхойлж, төрийн дээд байгууллагатай харилцах эрх зүйн үндсийг тусгана. Энэ хүрээнд төрийн дээд, төв байгууллага, гадаад улсын дипломат төлөөлөгчийн газар, олон улсын байгууллагын ажиллах хэвийн нөхцлийг хангах, үндэсний хэмжээний өв соёлыг хамгаалах болон улсын чанартай арга хэмжээний зохион байгуулалтыг хангах, олон улсын тээвэр, логистикийн үйл ажиллагааны нөхцлийг бүрдүүлэх зэрэг чиг үүргийг тодорхойлно.

Мөн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин наймдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу Нийслэл нь засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн хувьд Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1-д зааснаас бусад чиг үүргийг тодорхойлно.

3/ Гуравдугаар бүлэг- Нийслэл хотын эдийн засгийн харилцаа:

Нийслэл нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин наймдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу “эдийн засаг, нийгмийн цогцолбор”-ын хувьд, мөн нийслэл хотын тусгай болон нийтлэг чиг үүргийг хэрэгжүүлэхдээ эдийн засаг, нийгмийн асуудлаа бие даан шийдвэрлэх бодит чадвартай байх үндсийг энэ бүлэгт тусгана.

Нийслэл өмчтэй байна. Нийслэл хотын тусгай чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд зориулагдах өмчийн удирдлага, харилцааны онцлогийг энэ хууль болон Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар тодорхойлно.

Нийслэл, дүүргийн өмчийн харилцааг Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавин есдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг

дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль болон Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар зохицуулна.

Түүнчлэн хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу нийслэл өөрийн хөрөнгөд үндэслэн үнэт цаас гаргах, төсвийн орлого болон гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг хэрэгжүүлэх талаар тодорхой зохицуулалтыг тусгаж, концесс, нийслэлийн сангийн талаар зохицуулна.

Нийслэл хотын тусгай чиг үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор төсвийн хуваарилалтын зарчимд орох зохих өөрчлөлтийг Төсвийн тухай хуульд тусгана.

Иргэн, хуулийн этгээд нь нийслэл хотоос үйлчилгээ хүртэж холбогдох татвар, хураамж, төлбөр төлөх ба уг харилцааг энэ хуулиар болон татварын хууль тогтоомжоор зохицуулна.

Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиар зохицуулах онцлог харилцаа нь нийслэлийн чөлөөт бүсийн асуудал байна.

Аливаа улсын нийслэл хот нь бие даасан хот гэхээсээ илүү тухайн улсын өнгө төрх болж, гадаадын зочид, жуулчид анхлан зочлох, танилцах чухал газар болдгийнх нь хувьд түүний эдийн засгийн хөгжлийн бодлогыг тусгайлан авч үзэж, онцлог зохицуулалтын хүрээнд дэмжих олон улсын жишгийн дагуу Монгол Улсын нийслэл хотын хөгжлийг дэмжих төрийн үүргийн тухай зохицуулалт энэ хуульд шинээр орж байна.

4/ Дөрөвдүгээр бүлэг-Нийслэл хотын удирдлага, түүний бүрэн эрх:

Энэ бүлэгт Нийслэлийн удирдлагын одоогийн тогтолцоог хэвээр хадгалахын зэрэгцээ Нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын Захирагчийн онцлог бүрэн эрхийг тодорхойлно.

Мөн нийслэл хотын тусгай болон нийтлэг чиг үүргийг хэрэгжүүлэх, Улаанбаатар хотын амьдралын хүрээний асуудалтай холбоотойгоор Нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын Захирагч, Ерөнхий менежер болон дүүргийн удирдлага хооронд үүсэх харилцааг нарийвчлан зохицуулж, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын Захирагчийн зарим бүрэн эрхийг Захиргааны ерөнхий хуулийн дагуу хотын Ерөнхий менежерт шилжүүлэн хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг тусгана.

5/ Тавдугаар бүлэг- Нийслэл хотын удирдлагаас бусад этгээдтэй харилцах харилцаа:

Энэ бүлгээр нийслэл хотын чиг үүргийг хэрэгжүүлэх хүрээнд төрийн дээд, төв байгууллага, засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бусад нэгж, улсын зэрэглэлтэй хот, дүүргийн удирдлага, иргэн, аж ахуйн нэгжтэй нийслэлийн удирдлагын зүгээс харилцах харилцааг зохицуулна.

6/ Зургадугаар бүлэг-Нийслэл хотын дагуул хот, хаяа тосгон:

Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиар зохицуулах онцлог харилцаа нь нийслэл хот ба түүний дагуул хот, хаяа тосгоны асуудал байна. Хэдийгээр одоогийн

хуулиудаар энэ асуудал хөндөгдсөн боловч, дагуул хот, хаяа тосгон, түүнтэй холбоотой бусад харилцааг хуулиар нарийвчлан зохицуулаагүй явж иржээ.

Иймд энэ бүлгээр Нийслэл хотын дагуул хот, хаяа тосгон, түүний удирдлага, зохион байгуулалтын онцлог, бусад харилцааг зохицуулна.

7/ Долоодугаар бүлэг-Бусад

Энэ бүлэгт нийслэл хотын гадаад хамтын ажиллагаа, нийслэлийн өдөр, шагнал, нийслэл хотын судалгааны байгууллагын талаар тусгана.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Энэ хуулийн төсөл батлагдсанаар нийслэл хот, түүний удирдлагын эрх зүйн орчин боловсронгуй болж, хууль хэрэглээний болоод зохион байгуулалт, удирдлагын хувьд нэг мөр, ойлгомжтой болохоос гадна Үндсэн хуулийн үзэл баримтлалтай бүрэн нийцэх бөгөөд хууль хоорондын уялдаа хангагдаж, хэрэгжилтийг нэг мөр хангах нөхцөл бүрдэнэ.

Дөрөв. Хуулийн төсөл Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хууль тогтоомжийн талаарх санал

Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжтой нийцэх бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Нийслэлийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Төсвийн тухай, Өрийн удирдлагын тухай, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах зэрэг бусад дагалдах хуулийн төслүүдийг боловсруулна.

-ooOoo-